

PRAKTISCH PIJN HERKENNEN BIJ KONIJNEN

www.licg.nl
over houden van huisdieren

Pijn is bij konijnen vaak lastig te herkennen. Konijnen zijn van nature prooidieren en verbergen hun pijn daarom goed. Zichtbaar zwakke dieren worden namelijk eerder gepakt door roofdieren. Signalen van pijn zijn daarom vaak subtiel. Pijn bij konijnen kan ervoor zorgen dat het dier minder of niet gaat eten, waardoor de spijsvertering vertraagt of zelfs stopt. Dit kan al snel levensbedreigend zijn. Het op tijd herkennen van pijn is daarom van groot belang voor het welzijn van het konijn.

Wat is pijn?

Pijn is een onplezierig gevoel dat aangeeft dat er ergens in het lichaam iets mis is. Pijn kan ook emotionele schade tot gevolg hebben. Dieren kunnen natuurlijk niet in woorden aangeven of en hoeveel pijn ze hebben. Het is daarom belangrijk om als eigenaar alert te zijn op pijnsignalen, hoe subtiel ze soms ook kunnen zijn. Pijn kan acuut (plotseling) of chronisch (langdurig) zijn. Bij acute pijn zullen de signalen duidelijker te zien zijn dan bij chronische pijn.

Signalen van pijn

Pijn kan tot uiting komen in lichamelijke veranderingen, die bijvoorbeeld door een dierenarts gemeten kunnen worden, maar ook in veranderingen in houding, gezichtsuitdrukking of gedrag die u thuis beter kunt opmerken. Er zal hieronder besproken worden op wat voor soort signalen gelet kan worden bij het herkennen van pijn bij het konijn. Een verkort overzicht van mogelijke signalen vindt u in Bijlage 1.

Hartslag en ademhaling

Pijn zorgt voor verandering in de werking van het lichaam, zoals onder andere een versnelde ademhaling of een verhoogde hartslag. Thuis kan vooral een versnelde en ondiepe ademhaling of hijgen een goed zichtbaar signaal van pijn zijn. Een snelle ademhaling kan, behalve op pijn, ook duiden op stress, ademhalingsproblemen of warmte. Wanneer het erg warm is kan dit een voor de hand liggende reden zijn. Houd het konijn in de gaten wanneer de ademhaling versneld is en zorg bij warmte voor verkoeling. Als stress de oorzaak is, bijvoorbeeld na oppakken, ruzie met een hokgenoot of schrik, dan zou het hijgen vrij snel moeten verbeteren wanneer de stressvolle situatie voorbij is. Wanneer de ademhaling niet snel verbetert is het belangrijk om direct contact op te nemen met een dierenarts.

Eten en drinken

Minder of niet eten is een erg belangrijk signaal voor pijn bij konijnen. Als het konijn minder eet, vertraagt de darmwerking of komt het maagdarmkanaal zelfs helemaal stil te liggen. Bij konijnen kan dit binnen korte tijd al fatale gevolgen hebben. Het is daarom van levensbelang dat minder eten op tijd opgemerkt wordt.

Het kan soms lastig zijn om te bepalen of het konijn voldoende eet. Als er meerdere konijnen bij elkaar leven kan het minder opvallen als één konijn minder eet. Ook als konijnen toegang hebben tot onbeperkt gras en/of hooi is soms lastig in te schatten hoeveel een konijn binnenkrijgt. Factoren die erop duiden dat het konijn minder of niet eet zijn o.a. minder, kleinere of geen keutels. Ook kan gewichtsverlies duiden op een verminderde voeropname. Controleer de ontlasting en het gewicht van het konijn daarom geregeld zodat er bij afwijkingen snel gehandeld kan worden. Check bij twijfel of het konijn interesse heeft in brokjes of groenten die hij normaal gesproken graag eet.

Naast veranderingen in het eetgedrag kunnen veranderingen in het drinkgedrag ook duiden op pijn. Wanneer een konijn ineens meer of juist minder drinkt moet dit in de gaten worden gehouden. De waterinname is vaak moeilijk te bepalen, vooral als er meerdere konijnen samenleven. Heeft u het idee dat het waterflesje of drinkbakje sneller leeg is dan gebruikelijk of juist langer vol blijft, houd de dieren dan goed in de gaten en let op of er vaak of juist nauwelijks gedronken wordt. Ook de hoeveelheid urine zegt iets over hoeveel een konijn drinkt; zijn er meer en grotere natte plekken in de bodembedekking dan wordt er waarschijnlijk meer gedronken, blijft de bodembedekking droger en zijn ook de keutels harder en droger dan normaal dan kan dat komen door te weinig drinken.

Pijn herkennen aan gedrag

Het herkennen van pijn is thuis vaak gemakkelijker dan bij de dierenarts. Als eigenaar bent u beter bekend met het normale gedrag van uw dier, waardoor veranderingen makkelijker opvallen. Daarnaast zullen konijnen zich voor onbekenden vaak anders gedragen, vooral in stressvolle omgevingen zoals een dierenartsenpraktijk. Ook hoeft het niet zo te zijn dat het konijn de pijnsignalen continu toont. Het is daarom belangrijk dat het konijn goed in de gaten gehouden wordt en dat alle opvallende zaken gemeld worden aan de dierenarts wanneer vermoed wordt dat het konijn pijn heeft.

Het belangrijkste om in het achterhoofd te houden is dat plotselinge of langzaam erger wordende gedragsveranderingen/abnormale gedragingen altijd een oorzaak hebben, waarbij sprake kan zijn van pijn. Het is dus altijd verstandig om een dierenarts te raadplegen bij veranderingen in het gedrag van uw dier.

Veranderingen in de frequentie of intensiteit van gedrag

Wanneer een konijn pijn heeft zal hij zich vaak anders gedragen. Sommige gedragingen worden meer of juist minder vertoond dan normaal. Hieronder worden veelvoorkomende gedragsveranderingen besproken die onder andere kunnen ontstaan door pijn.

- **Minder activiteit:** Een konijn met pijn zal vaak zo min mogelijk bewegen. Wanneer een konijn opvallend rustig is en ook na aanmoediging geen zin blijkt te hebben in beweging kan dit een aanwijzing voor pijn zijn. Bij acute pijn komt het ook voor dat het konijn juist overactief wordt. Belangrijk is hierbij wel om te bedenken dat konijnen vaak in de vroege ochtend en de avond actief worden en dat de mate van activiteit dus per dagdeel kan verschillen. Ook andere zaken, zoals warm weer, kunnen de activiteit beïnvloeden.
- **Verminderde mobiliteit:** Het konijn lijkt minder soepel te bewegen en bepaalde bewegingen zoals rennen niet of minder te vertonen.
- **Minder wassen, of meer op specifieke plekken:** Gemiddeld genomen zal een konijn met pijn zichzelf minder gaan wassen, waardoor zijn vacht er minder verzorgd uitziet. Maar als het konijn pijn heeft op een specifieke plek, kan hij deze plek juist veel meer gaan verzorgen en wassen. Het continue wassen van een bepaalde plek kan dus betekenen dat het konijn daar pijn heeft.
- **Meer graven:** Sommige konijnen laten meer graafgedrag zien wanneer ze pijn ervaren.
- **Verstoppen/in een hoekje zitten:** Het konijn verstopt zich op beschutte plekjes in het hok en komt er niet graag vandaan, terwijl dit normaal wel het geval is. Soms probeert het konijn te vluchten wanneer hij benaderd wordt door mensen.

- **Verminderde interactie/interesse:** Het konijn zoekt minder contact en wil met rust gelaten worden. Bij het benaderen kan hij soms willen bijten. Het konijn heeft geen interesse in (nieuwe dingen in) de omgeving of in andere konijnen en kan soms 'depressief' overkomen.
- **Meer of minder tegenstribbelen bij het oppakken:** Vindt het konijn het normaal nooit erg om opgepakt te worden en stribbelt hij nu ineens tegen? Het kan zijn dat het dier pijn heeft die versterkt wordt door de aanraking en druk van het optillen. Soms zal het konijn bij het optillen piepende geluiden maken. Stribbelt een konijn normaal gesproken altijd tegen bij het oppakken, maar laat hij zich nu zonder protest optillen? Ook dat kan een teken van ziekte en pijn zijn.
- **Agressie:** Konijnen kunnen door pijn ineens erg agressief reageren op dieren, mensen of dingen terwijl dit normaal niet het geval zou zijn. Andersom kan het voorkomen dat konijnen die normaal gesproken agressief zijn naar soortgenoten of mensen daar nu ineens mee stoppen of zich eerder terugtrekken.

Afwijkend gedrag

Konijnen met pijn kunnen ook afwijkende gedragingen laten zien. Hier bedoelen we gedragingen die het konijn normaal niet toont, of alleen in een andere situatie. De volgende afwijkende gedragingen kunnen voorkomen voor bij een konijn met pijn:

- **Luid knarsetanden:** Een konijn dat zachtjes 'met de tanden knarst', of beter gezegd het gebit zachtjes enkele keren op elkaar klikt of schuift, is vaak tevreden en op zijn gemak. Wanneer er luid met de tanden geknarst wordt is dit vaak een teken dat het dier pijn heeft. Soms gaat dit gepaard met kwijlen.
- **Vocaliseren:** Een konijn dat piept, schreeuwt of gilt heeft vaak acute pijn en hier zal direct op gereageerd moeten worden door naar de dierenarts te gaan.
- **Vluchten:** Het konijn vertoont vluchtreflexen en rent weg bij benadering. Hij kan schrikachtig reageren op dingen waar hij normaal niet bang van is.
- **Moeilijk lopen/balans verliezen:** Wanneer een konijn last heeft van een van de poten zal het proberen deze poot te ontzien. Hij gaat dan mank lopen, wat een duidelijk pijnsignaal is. Ook kan een konijn met pijn soms moeilijker zijn balans houden omdat hij bepaalde bewegingen niet wil of kan maken of lichaamsdelen niet wil belasten. Het kan dan moeilijk zijn zichzelf goed op te richten op de achterpoten of zich te wassen en hij kan soms wankelen of omvallen.

Houdingen

Een konijn met pijn zal vaak andere houdingen aannemen om zo de pijn te verlichten of om zichzelf zo onopvallend mogelijk te maken. Hieronder worden de meest voorkomende houdingen besproken die bij pijn voorkomen.

- **Buik tegen de grond aan drukken:** Bij buikpijn kan een konijn de buik tegen de grond gedrukt houden. Vaak wordt dit veroorzaakt door gas in de buik of verstopping. Het is dan nodig een dierenarts te raadplegen.
- **In elkaar duiken:** Konijnen nemen vaak een strakke houding aan waarbij ze zichzelf zo klein mogelijk maken wanneer ze pijn hebben.
- **Vaker liggen:** Wanneer staan en bewegen voor het konijn pijn doet zal hij vooral liggend te vinden zijn. Soms gaat dit gepaard met een gebogen, bolle rug.

- **Compleet uitstrekken van het lichaam:** Om bepaalde pijnpunten te ontzien kan een konijn zich helemaal uitstrekken bij het liggen. Het is vaak lastig te herkennen dat deze houding aangenomen wordt door pijn, omdat veel konijnen zo ook zullen liggen als ze zich juist goed voelen. Wanneer deze houding anders lijkt dan normaal (bijvoorbeeld stijver of minder comfortabel) moet er goed opgelet worden of er nog andere pijnsignalen te zien zijn.
- **Geen comfortabele houding kunnen vinden:** Een konijn dat pijn heeft kan vaak lastig een comfortabele houding aannemen en kan dan steeds op zoek zijn naar een houding die zo min mogelijk pijn oplevert.

Gezichtsuitdrukkingen

Pijn is vaak ook te zien in het gezicht van een konijn. Een konijn zonder pijn heeft in neutrale situaties een ontspannen blik, de snorharen zijn wat naar voren gebogen, de neus en wangen zijn relatief breed en ontspannen. Uitdrukkingen die wijzen op pijn zijn:

- **Gesloten of half-dichtgeknepen ogen:** De ogen van een konijn met pijn zullen meer dichtgeknepen zijn. De blik is niet ontspannen.
- **Diepliggende ogen:** Bij pijn kunnen de ogen ook dieper worden teruggetrokken in de oogkas.
- **Uitpuilende ogen:** Soms kunnen de ogen bij een konijn met pijn juist uitpuilen.
- **Rechte, gespannen snorharen:** De snorharen zijn niet gebogen en steken recht naar buiten of langs de wangen naar achteren wanneer het konijn pijn heeft.
- **Platte wangen:** De gezichtsspieren worden zo aangespannen dat de wangen platgedrukt lijken.
- **Aangespannen neus:** De neusgaten vormen een V in plaats van een U en de neus lijkt spits bij een konijn met pijn.
- **Platte oren:** Wanneer een konijn pijn heeft worden de oren plat(ter) in de nek of tegen het lichaam gelegd en wat meer opgevouwen naar beneden gedraaid. Bij een konijn met hangoren is dit uiteraard moeilijk te beoordelen.

Hulpmiddel: de Rabbit Grimace Scale

Om pijn bij konijnen makkelijker te herkennen en meten zijn er pijnschalen ontwikkeld. Een pijnschaal is een hulpmiddel aan de hand waarvan pijn gescoord kan worden. Een pijnschaal die ook door konijnenbezitters gebruikt kan worden is de "Rabbit Grimace Scale". Deze maakt gebruik van de elementen: dichtknijpen van de ogen, plat maken van de wangen, neusvorm, snorhaar positie en oor positie.

Aan elk element kan een score gegeven worden van 0 tot 2, waarbij 1 staat voor "gematigd aanwezig" en 2 voor "duidelijk aanwezig". Wanneer het konijn op één of meer van de elementen een 1 of een 2 scoort in een situatie waarin het konijn normaal 0 zou scoren is het verstandig om de hulp van een dierenarts in te schakelen.

De pijnschaal is alleen een hulpmiddel en bedoeld voor gebruik samen met andere methoden om pijn te herkennen. In de praktijk blijkt bovendien dat bij weinig ervaring de kans toch nog vrij groot is dat de pijn onderschat wordt. Wanneer er alleen 0 gescoord wordt maar u toch vermoedt dat het konijn pijn heeft, is het daarom goed om met de dierenarts te overleggen. De Rabbit Grimace Scale kan gevonden worden in bijlage 2 en op <https://www.nc3rs.org.uk/rabbit-grimace-scale>.

Pijn? Of toch iets anders?

Pijn kan soms erg lijken op angst en zelfs op verveling.

Bij zowel pijn als angst kan het konijn zichzelf verstoppen of in een hoekje gaan zitten. Het is soms lastig om te bepalen of een konijn angstig is, omdat bepaalde zintuigen zoals het gehoor van konijnen veel beter zijn dan dat van de mens. Hij kan dus schrikken van dingen die u zelf bijvoorbeeld niet kunt horen, zoals heel hoge geluiden. Om in te schatten of er sprake is van angst of pijn moet daarom de hele situatie beoordeeld worden en moet goed naar het dier gekeken worden. Wanneer het konijn zich afwijkend gedraagt en er getwijfeld wordt of dit door angst of pijn komt is het verstandig om een dierenarts te raadplegen en alle afwijkende symptomen door te geven.

Bij verveling kan het konijn meer slapen en kan het stereotiep gedrag vertonen, zoals aan het verblijf knagen, maar ook meer plaatselijk wassen, bijten in de vacht, slopen of agressief gedrag vertonen naar soortgenoten of naar de mens. Deze factoren kunnen soms moeilijk te onderscheiden zijn van symptomen van pijn. Wanneer het konijn zulk gedrag plotseling vertoont is het belangrijk om de dierenarts om hulp te vragen en pijn uit te sluiten. Als het konijn geen pijn blijkt te hebben is het een goed idee om het konijn meer verrijking aan te bieden. Verveling kan namelijk net als pijn zorgen voor een lager welzijn. Voor meer informatie over het interessanter maken van de leefomgeving van het konijn kunt u het document "voedselverrijking en spelletjes voor konijnen en knaagdieren" raadplegen op www.licg.nl.

Pijn behandelen

Bij een konijn met pijn is het erg belangrijk om iets tegen die pijn te doen. Pijn kan ervoor zorgen dat het konijn niet wil eten en dat het maagdarmkanaal stil gaat liggen. Dat kan levensgevaarlijk zijn. Bovendien is het niet diervriendelijk om een dier pijn te laten lijden. Neem daarom contact op met de dierenarts als u denkt dat uw konijn pijn heeft. Deze kan het dier onderzoeken om de oorzaak te achterhalen, maar kan bovendien pijnstillers geven die geschikt zijn voor konijnen. Het kan verstandig zijn om daar iets van op voorraad te hebben in de EHBO-doos, overleg dat met uw dierenarts. Gebruik nooit (zonder voorafgaand overleg met uw dierenarts) pijnstillers die voor mensen bedoeld zijn, deze zijn in veel gevallen giftig voor dieren!

Veelvoorkomende oorzaken van pijn

Hieronder staat een aantal regelmatig voorkomende aandoeningen bij het konijn die pijn kunnen veroorzaken. Ze hebben vaak ook specifieke pijnsignalen.

Maagdarmproblemen

Problemen met het darmstelsel komen veel voor bij konijnen en kunnen voor ernstige pijnklachten zorgen. Factoren zoals verkeerde voeding, plotselinge voerwijzigingen en ook stress kunnen zorgen voor problemen in de buik zoals een verstopping of gasophoping waardoor buikpijn ontstaat. Het meest opvallende signaal bij een konijn met darmproblemen is het minder eten of het compleet stoppen met eten. Ook loomheid, zwelling van de buik, het tegen de grond drukken van de buik en veranderingen in de ontlasting kunnen duiden op buikpijn. Het is belangrijk om bij het vermoeden van darmproblemen snel een dierenarts te raadplegen. Het document "buikpijn bij konijnen" op www.licg.nl geeft meer informatie over de signalen en oorzaken van buikpijn bij konijnen.

Urinewegaandoeningen

Ook urinewegaandoeningen kunnen een oorzaak zijn van pijn bij konijnen. Wanneer een konijn hieraan lijdt kan dit vooral herkend worden doordat het konijn ineens onzindelijk wordt, vaker en inkleine beetjes moet plassen, in een afwijkende houding begint te plassen, piept of kreunt bij het plassen of eczeem ontwikkelt rond de plasbuis. Schakel bij verdenking van een urinewegaandoening een dierenarts in.

Gebitsaandoeningen

Door verschillende oorzaken kunnen tandaandoeningen ontstaan bij konijnen. Deze aandoeningen zijn vaak erg pijnlijk en leiden tot minder eten. Gebitsaandoeningen zijn ook vaak te herkennen aan kwijlen, het niet willen kauwen op voedsel, het niet of in mindere mate willen eten van blindedarmkeutels en soms zwelling van het gezicht. Raadpleeg bij zulke symptomen een dierenarts. Lees voor meer informatie over gebitsproblemen en de signalen hiervan het document "gebitsproblemen bij konijnen" op www.licg.nl.

Artrose

Konijnen kunnen last hebben van artrose, een bot- en gewrichtsaandoening waar vaak veel pijn en ongemak bij komt kijken. Dit komt regelmatig voor op oudere leeftijd maar kan soms ook al op jonge leeftijd optreden. Wanneer artrose vroeg ontdekt wordt kan ervoor gezorgd worden dat het konijn er minder last van heeft door aanpassingen te doen in de huisvesting en door pijnstilling te geven. Wanneer een konijn aan artrose lijdt zal hij vaak de volgende pijnsignalen laten zien: minder soepel lopen, niet meer kunnen of willen springen, verlaagde activiteit, veranderde zit-/ lighouding, gebolde rug, niet meer willen strekken/niet meer languit liggen, minder vaak blindedarmkeutels eten of dit niet rechtstreeks vanuit de anus doen. Omdat artrose een chronische aandoening is zullen deze signalen niet van de ene op de andere dag optreden. Het is dus goed om de beweeglijkheid van het konijn in de gaten te houden en dit te vergelijken met hoe dit vroeger was.

Artrose wordt bij oudere konijnen minder snel opgemerkt, men gaat er al snel van uit dat het konijn minder actief is 'doordat hij al oud is' en dat het dus normaal is voor zijn leeftijd. Het is belangrijk om te beseffen dat artrose voor veel pijnklachten kan zorgen en dat een behandeling (met bijvoorbeeld pijnstillers) door de dierenarts nodig is om de pijn te verlichten.

Voorkomen van pijn

Het beste is natuurlijk om pijnklachten zo veel mogelijk te voorkomen. Dit is helaas niet altijd mogelijk, maar veel aandoeningen kunnen door middel van een goede verzorging van het konijn voorkomen worden of milder verlopen. Meer informatie over een goede verzorging voor een gezond konijn is te vinden in het document "Houd uw konijn gezond!" op www.licg.nl.

Het Landelijk InformatieCentrum Gezelschapsdieren biedt onafhankelijke en betrouwbare informatie over het houden van huisdieren.

Signalen die bij het konijn op pijn kunnen wijzen

Lichaamsfuncties

- Snelle hartslag en ademhaling
- Minder of niet eten
- Meer of minder drinken

Gedragsveranderingen:

Gedrag meer of minder uitvoeren dan normaal. Denk aan:

- Minder actief, soms overactief bij acute pijn
- Minder goed bewegen
- Minder wassen of bepaalde plekken juist meer wassen
- Meer graven
- Meer verstoppert en in hoekjes zitten
- Minder interactie, niet benaderd willen worden, geen interesse
- Meer of minder tegenstribbelen bij oppakken
- Meer of juist minder agressie

Ander gedrag vertonen dan normaal.

- Luid knarsetanden
- Vocaliseren: piepen, schreeuwen
- Vluchten, erg schrikachtig reageren
- Mank lopen
- Wankelen, balans verliezen

Specifieke houdingen:

- Buik tegen de grond drukken
- In elkaar duiken
- Meer liggen
- Zich helemaal uitstrekken
- Geen comfortabele houding kunnen vinden, steeds wisselen

Gezichtsuitdrukkingen:

- Gesloten of halfgesloten ogen
- Diepliggende ogen
- Soms juist uitpuilende ogen
- Rechte, gespannen, vaak wat naar achteren getrokken snorharen
- Platte wangen
- Aangespannen neus die spitsers lijkt
- Oren plat omlaag en opgevouwen

Rabbit Grimace Scale (RbtGS)

In de Rabbit Grimace Scale gaat het om 5 kenmerken die gescoord worden:

- Dichtknijpen van de ogen
- Afplatten van de wangen
- Neusvorm
- Snorhaar verandering en positie
- Oorvorm en -positie

Dit moet bekeken worden in een wakker konijn tijdens het kort bekijken van het dier. Gebruik de score naast andere methoden om pijn te herkennen.

Score: elke van de kenmerken wordt gescoord op een schaal van stappen van intensiteit.

Kenmerk	Score
Niet aanwezig	0
Matig aanwezig	1
Duidelijk aanwezig	2

De Rabbit Grimace Scale is onderdeel van het voortdurende onderzoek van de 'Pain and Animal Welfare Sciences Group (PAWS)' van de universiteit van Newcastle om effectievere methoden te ontwikkelen voor het inschatten van pijn en welzijn bij diverse diersoorten.

Afbeeldingen afkomstig van Dr Matthew Leach, Newcastle University, en Dr Patricia Hedenqvist, Swedish University of Agricultural Sciences.

Gebruikt met toestemming van NC3Rs – National Centre for the Replacement, Refinement and Reduction of Animals in Research (<https://www.nc3rs.org.uk/rabbitgrimace-scale>) en Dr Matthew Leach.

Dichtknijpen van de ogen		
		
		
0	1	2
Niet aanwezig	Matig aanwezig	Duidelijk aanwezig
<ul style="list-style-type: none"> • Sluiten van het ooglid (vernauwen van gebied rondom het oog) • Er kan een plooi zichtbaar zijn rond het oog 		

Afplatten van de wangen		
		
		
0	1	2
Niet aanwezig	Matig aanwezig	Duidelijk aanwezig
<ul style="list-style-type: none"> • Afplatten van de wangen. Bij 'duidelijk aanwezig' maken de wangen een ingevallen indruk. • Het gezicht wordt hoekiger, minder afgerond 		

Neusvorm		
0	1	2
Niet aanwezig	Matig aanwezig	Duidelijk aanwezig
<ul style="list-style-type: none"> • Neusvleugels staan meer verticaal zodat ze meer een 'V' dan een 'U' vormen • De neuspunt is omlaag getrokken naar de kin 		

Snorhaar verandering en positie		
0	1	2
Niet aanwezig	Matig aanwezig	Duidelijk aanwezig
<ul style="list-style-type: none"> • Snorharen van de kop af geduwd, 'staan overeind' • Snorharen worden stijf en verliezen de natuurlijke omlaag gebogen vorm • Snorharen wijzen steeds meer in 1 richting. Bij 'Duidelijk aanwezig' worden ze meer omlaag gericht 		

Oor vorm en positie		
		
		
0	1	2
Niet aanwezig	Matig aanwezig	Duidelijk aanwezig
<ul style="list-style-type: none">• Oren strakker gevouwen / opgerold (meer buisvormig) van vorm• Oren draaien van naar 'naar het geluid gericht' naar 'naar het achterlijf gericht'• Oren kunnen dichter tegen de rug of de zijkant van het lijf gehouden worden		